

WIFREDO LO PILÓS.

LA CRONOLOGIA MES EXACTA DELS COMPTES
DE BARCELONA AVANS D' ÉLL

(Continuació.)

SUNIEFREDO.—LO PRECEPTE IMPERIAL DE CÀRLOS LO CALVO Y LOS ANTERIORS. — LOS INDEPENDENTS DE LAS MONTANYAS ORIENTALS Y SEPTENTRIONALS DE CATALUNYA POSATS BAIX L' IMPERI FRANCH. — GRAU D' AUTONOMIA DE LA PRIMITIVA CATALUNYA.—CARACTER CIVIL DE SA LEGISLACIÓ Y EMANCI-PATIU DE SA POLÍTICA.—COMPARACIÓ AB LO D' ASTURIAS.—IDIOMAS.—ARQUITECTURA.—ALEDRAN.—ALSAMENT DE GUILLEM DE TOLOSA.—ACTITUT Y OPINIÓ DEL PAIS DEVANT D' AQUEST ALSAMENT Y LO D' AYZÓ.—CARACTER Y MOTIUS D' UN Y ALTRE.—L' INDEPENDENCIA Ó SEPARACIÓ DE LA MARCA.

UNIEFREDO, tal vegada lo que l' any 819 era compte d' Urgell. Sols uns dos anys va governar aquest compte. De son temps son dos documents de l' Emperador Carlos lo Calvo fets lo mateix any 844, pot ser dirigits á sossegar als godos ó espanyols de la Gocia qu' estaban moventse á favor de l' independencia y separació desde que 'ls fills de Pipino d' Aquitania treballaban contra 'l nou emperador. En aquell temps era compte d' Ampurias Alarich fill de Bera, després de Sunyer y aquest després d' Ermengari (1).

L' un de dits documents era á favor dels espanyols refugiats á la Septimania, Narbonesa ó Galia (Fransa) gòtica ó goda (2). L' altre, del 12 de Juny de 844, es á favor «dels godos ó espanyols de Barcelona, del castell de Tarrasa y dels demás comptats de Barcelona (s' entendria tota la Marca hispana tal vegada) encara que sigués fora de la ciutat. Los passats d' aquestos espanyols s' habian acullit als Emperadors Carlomagno y Lluís lo Pia-dós, lliurement habian entregat ó donat la ciutat al poder d' ells y sortintse del poder dels mahometans, ab lliure y prompta voluntad s' habian subjectat al del imperi franch.» Declará Cárlos que volia conservarlos lliures, patrocïnats y en pau com als demás homes lliures y 'ls senyalá 'ls drets y las obligacions que 'ls tocaban, com s' habia fet en los preceptes dels anys 815 y 16. (3)

Llegint los quatre preceptes ó decrets imperials dels qu' habem parlat, s' hi reparan algunas cosas dignas de nota. Lo de Carlomagno no parla tan directa y exclusivament, com los altres, dels espanyols que s' habian posat baix la protecció imperial separantse del domini mahometá; sino que fa referencia á una data (782=812—30) en que la do-

minació dels franchs no s' havia formalisat encara á Catalunya. Hi trobem citats com á queixosos quatre subjectes, Joan, Quintila, Castellá y Salomon, qu' á últims del sigle VIII eran ja homes fets y vivian en territoris (com Mogrony, habitació dels tres últims) lliures de mahometans casi be sempre. Los altres tres preceptes, si tenen mes alcans polítich per fundar las llibertats constitucionals de Catalunya en sigles posteriors, apar que fessen cas omis dels habitants qu' habian quedat en los territoris may dominats per 'ls mahometans, no parlan dels independents dels Pirineus y altrás montanyas desde l' any de l' invasió y conquesta mahometana; sols dels qu' habian sortit dels territoris dominats per 'ls moros, per anarsen als governats per 'ls franchs. En los escriptors mahometans y en las crónicas francas d' aquells sigles trobem, qu' á últims del VIII y en lo primer any del IX los mahometans d' Espanya, al veurer que 'ls franchs avansaban desde 'ls Pirineus, feren moltas y terribles entradas en la Marca y en lo Mitjorn de Fransa, los anys 791, 92, 93, 96, 97 y 800 y 'ls franchs, junt ab los aquitans, narbonesos y godos ó espanyols independents, lluytaban per ferlos recular. En aquestas terribles embestidas dels mahometans, no sols quedarian erms y deserts molts territoris de la primitiva Catalunya qu' antes estarian poblats; sino que tindria fi l' estat de república (la catalana montanyesa, primitiva ó del sigle VIII, que va anomenar fa quatre anys l' autor d' est article) en que 'ls independents habian permanescut en las montanyas mes orientals y septentrionals d' esta regió de la Península. Si no avans de l' any 790, poch després, los primitius catalans, los independents dels Pirineus orientals, de la Vall de Ribas, de la part d' Urgell, de la Cerdanya, etc., veyentse invadits per 'ls mahometans y dominats per forsa major, tingueren d' acudir á la protecció del mes fort, l' imperi franch y aquest, acostumat á que alguns governadors mahometans de Gerona y Barcelona lo reconeguessen per senyor desde l' any 750 y tants (4) y á que 'ls ha-

bitants de Gerona l'hi entreguessen sa ciutat (any 785) (5) va rebre'ls com á fugitius que s' amparaban ab ell lliurement, conservant sas lleys propies, mes imposantse algunes obligacions y quedant baix lo mando superior dels comptes godos ó franchs posats per l' imperi. Aquest en los dos preceptes de Lluís lo Piadós y en lo de Carlos lo Calvo faria pot ser poca diferencia entre aquestos independents de las montanyas orientals y septentrionals y 'ls espanyols que després del establiment de la Marca, vingueren de las regions mes meridionals y occidentals de Catalunya y d' altres parts d' Espanya. Mes en lo precepte de l' any 815 y en lo del any 844, als espanyols considerats com fugitius ó separats del domini mahometá y refugiats voluntariament baix lo domini imperial franch, se 'ls iguala en obligacions ab los demás homes lliures (*cæteri liberi, alii frauci homines*) y en aquestos homes anirian compresos los independents de las montanyas de Tramontana y de Llevant de Catalunya. Aquestos independents que tot lo sigle VIII lluytaren ab los mahometans en aquestas motanyas, se posarian baix la protecció de l' imperi franch després qu' aquest s' hagué apoderat de la Septimania ó Narbonesa y de l' Aquitania (anys 759 y 67), després que 'ls governadors mahometans de Gerona y Barcelona hagueren regonegut lo senyorío de Pipino rey dels franchs y pare de Carlomagno. ¿Va ser antes ó poch després de l' any 777 en que un exercit franch enviat als Pirineus orientals, vexaba als cristians d' allí y aquestos lo feren retrocedir? Antes ó poch després de la derrota de Roncesvalles l' any 778? Segons lo precepte ó decret de Carlomagno als vuit comptes de la Gocia, l' any 782 (812-30) aquest emperador habia donat l' investidura de territoris á diferents espanyols y 'ls habia donat permís y do gratuhit per cultivar terras ermas y l' any 785 los habitants de Gerona l'hi entregaren la ciutat. Als trenta y tants anys d' haberse posat los independents baix la protecció del imperi franch y als dotse ó setse d' haber quedat tants territoris erms ab las desoladoras entradas dels

mahometans á últims del sigle VIII y ab las no menos desoladoras embestidas dels marquesos imperials (6), Lluís lo Piadós y Carles lo Calvo considerarian als primitius independents, casi com als altres espanyols que després habian anat venint á refugiar-se en los territoris presos als mahometans. Per aixó no trobem feta menció especial d' aquells en estos documents, fora de la alusió «los demes homes lliures» y mes quant aquestos preceptes s' encaminen principalment al conreu dels erms y al augment de la població de la Marca y de la Septimania per 'ls espanyols qu' hi acudian de lo restant de Catalunya y d' altres regions d' Espanya.

No hi ha documents que portin los pactes ab que 'ls independents de las montanyas septentrionals y orientals de esta regió de la Península van posarse baix la protecció de l' imperi franch; pot ser foren no mes que pactes verbals fets en particular per cada comarca de ditas montanyas ab lo compte imperial mes immediat y ab diferents comptes per consegüent. Tal vegada, no tenint los independents prou forsa per resistir-se per ells sols als mahometans en sas embestidas d' últims del sigle VIII, necessitaban mes y mes als franchs que tenian ja la Narbonesa, y coneixentho Carlomagno y sos comptes, ni l' Emperador voldria comprometre's á fer molts y molt explicitos pactes ab los que l' habian menester, ni aquestos, los independents, presentarian exigencias de pactar extensament ab ell, ja que molt lo necessitaban. Los Emperadors que 'l succehiren, fixant-se mes en la població del territori y en sos interesos materials, posaban mes atenció en los espanyols vinguts á la Marca, qu' en los que hi havia en aquest pais antes que l' imperi hi entrés y fundés la mateixa Marca hispana y per aixó hi ha decrets que fan relació ab los refugiats y no que 'n fassen tan directa ab los primitius independents. Segons Marca y Pagi, escriptors estrangers de dos sigles enderrera, qu' habian vist molts decrets dels Emperadors franchs, l' any 788 é immediats no hi havia á Catalunya principi de subjecció al Imperi

franch, sino solsament protecció d' aquest y á principis del sigle IX lo bisbe Thegano, auxiliar de Treveris, en un escrit sobre Lluís lo Piadós, referintse á la conquesta de Barcelona l' any 801, deya «que 'ls espanyols, valentse de Junta, Concell ó Congrés, cridaren al Emperador, rey d' Aquitania» (7).

També en los anys 1640 y 41, trobantse 'ls catalans en situació semblant á la dels seus passats del sigle VIII, cridaren l' auxili de la Fransa y primerament acudiren á son rey Lluís XIII com auxiliar, després com protector y ultimament l' aclamaren monarca, príncep ó compte de Barcelona, ab pactes y condicions de conservar totas las llibertats que ja tenian (8).

Segons habem dit avants, los Emperadors franks deixaren als espanyols de la Marca las lleys d' Espanya y es possible y fins probable que fos per condició ó pacte presentat per 'ls independents de las montanyas al posarse baix l' auxili y protecció de Carlomagno.

Si comparem los dos preceptes imperials qu' entre 'ls quatre se semblan mes, lo del any 815 y lo del 844, trobem qu' en aquest hi ha mes latitut ó amplitut per 'ls catalans, com que 's hi fessen sentir lo recort del alsament d' Ayzó y 'l moviment mes viu qu' al separatisme donaban las protestas de Pipino d' Aquitania, que volia aquest regne. Axís, Lluís lo Piadós reservaba per 'ls tribunals dels comptes «las causas d' homicidi, rapto, incendi, depredacions, amputació de membres, furts, lladronicis é invasions d' altres cosas, tant en lo criminal com en lo civil y sols las causas menors deixaba als espanyols mateixos y també reservaba al exámen dels comptes totas las accions criminals dels homes que vinguessen cridats per 'ls habitants.» Carlos lo Calvo sols exceptuaba del judici d' aquestos, dels espanyols, las causas d' homicidi, rapto é incendi, tot lo demás dexaba qu' ho jutjessen y castiguesen ells mateixos segons sa ley.» Aquesta es major autonomia. L' unitat é igualtat de dret (*fidei*), está mes expressada en lo precepte de Carlos lo Calvo, consta ab mes

claretat y en quant á las herencias y altres punts, dona mes llibertat de la que reconeixia lo precepte de Lluís. No en vá havia lo país afavorit l' alsament d' Ayzó, no en vá 's movia als crits de protesta de Pipino d' Aquitània. En suma, lo precepte de Carlos lo Calvo es en conjunt mes lliberal, com se diu als nostres temps, que lo de Lluís lo Piadós, expressa mes drets importantíssims en aquell temps y en aquelles circumstancies del país. Podria creuers qu' el precepte de Carlos lo Calvo favoreix solament als godos ó espanyols de Barcelona, lo castell de Tarrasa y demés comptat de Barcelona; mes com baix aquest nom se comprenia á voltas tota la Marca y com en lo precepte se parla de ciutats, en plural, creyem que seria extensiu á tota la primitiva Catalunya. Encara que sols afavoris al comptat de Barcelona, per haber permanescut mes pacífich quant l' alsament d' Ayzó y las protestas de Pipino, tindriam qu' aquestas y aquell haurian servit per afavorir l' autonomia, la ley propia, nacional, goda-espanyola en lo comptat principal ó capital de la Marca ¿Y si aquest precepte de Carlos lo Calvo sigués una de las circumstancies qu' en temps de Wifredo donaren al comptat de Barcelona la preeminencia, presidencia ó pas sobre 'ls demés? Y si la major autonomia establerta per dit precepte fos, ab la preeminencia ó capitalitat de la Marca y de tota la Gocia que li doná á Barcelona l' Emperador franch l' any 801 ó 2, la causa de la preeminencia que tingué aquesta ciutat en temps de Wifredo y continuá sempre més?

La fusió de las rassas d' Espanya en aquell temps la proban també los preceptes imperials dels qui parlem. Baix los noms de godos, espanyols y homes d' Espanya, las abrassan totas y en lo precepte de Carlomagno de l' any 812 se veuen clarament amalgamadas ab igualtat de drets. Entre 'ls cuarenta dos reclamants que 'l motivaren, s' hi llegeixen noms llatins, propis de las rassas espanyola y romana, noms godos y fins noms orientals ó de sarrahins que serian de mahometans convertits ó de fills de mahometans.

En aquell sigle, Asturias ab Cantabria y Lleó y Navarra ó Vasconia ab Aragó tenian un govern monàrquich militar solament y mes absolut que 'l de la primitiva Catalunya. Aquí comensá sobre una base ó fonament civil ja conegut, la legislació godo-espanyola, allí sobre una base nova que 's ressentí de l' absolutisme propi del govern militar. A Asturias en temps del rey Aureli (768-74) s' alsaren los esclaus ó vassalls (*servi seu libertini. Cron. Albeld. et Salmant.*) contra sos senyors (*dominos. Idem.*); senyal de vexació ó tiranía social y foren reduïts tots á la servitut anterior per destresa del príncep. (*Idem.*) A Asturias diferents reys, desde Froila I, lluytaren ab forsa d' armas contr' altres pobles cristians y espanyols, los gallegos y los vascons, per ferlos súbdits de son regne, en los sigles VIII y IX. A Catalunya no; tots los espanyols y godos, tots los catalans primitius, no pensaban en fer vassalls de son Estat á altres pobles espanyols; sino en ferse independents dels franchs y dels mahometans. Las Valls de Andorra constituïdas en Estat per Lluís lo Pia-dós l' any 805, may foren objecte de tentativas conquistadoras per part de Catalunya, ni en temps del Imperi franch, ni en lo dels Comptes feudataris é independents. Tampoch ho siguié l' alt Aragó, encara que cap precepte imperial l' escudaba. L' Estat d' Asturias se consideraba com successor y hereu del godo, qu' abrassaba tota la Península y per aquest motiu miraria á tots los pobles d' aquesta com obligats á ser provincies d' ell, miraria com rebel·lió son esprit d' independència y no 's contentaria d' estar confederat ab sos vehins, sino que 'ls voldria súbdits, vassalls. Aquesta ideya, nascuda á Asturias pot ser en temps del gendre de Pelay y al menos en lo de Froyla, s' ha manifestat sempre com origen de la dominació pretesa per l' Espanya castellana.

La primitiva Catalunya may va considerarse com sucesora de cap Estat ni poder centralista, avassallador, absorbent á estil del imperi godo; sino únicament com á nació digne de l' independència y de la llibertat propia

dels sigles qu' anessen passant. Per aixó res tingueren de temer d' ella Andorra ni l' alt Aragó, per aixó no procuraba sino engrandirse y emanciparse, traurers lo jou, sens ideya de posarlo á cap poble espanyol vehí. Que si l' any 843 comensaren lluytas entre 'ls bisbes y 'ls comptes d' Urgell sobre 'ls drets imperials y episcopals á Andorra, per la cessió feta per Carlos lo Calvo al compte Sigfrido, ni la cuestió estribaba en pendrer al naixent Estat andorrá tota l' autonomia, ni aquella cuestió era nacional catalana, ni l' habia promoguda lo pais, sino un Compte governador y los monarcas Carlos y son pare Lluís ab sas cessions de drets, ja á favor del compte, ja á favor dels prelats.

No hi hagué moviment de gent armada per la primitiva Catalunya ó la Marca hispana, ni per 'l Comptat d' Urgell contra Andorra, ni la cuestió entre 'ls bisbes y 'ls comptes d' Urgell sigué cosa dels Comptes de Barcelona capdills de la Marca, sino del Emperador franch y dels prelats y comptes urgellesos. Eran aquestos personatjes y no la naxent nació catalana, qui disputaba la soberanía d' Andorra y encara no tractaban d' abolir lo precepte imperial de 805 mes ample ó lliberal que 'l de 844 als primitius catalans. Y si l' acta de la consagració de la Seu d' Urgell l' any 819 y lo precepte imperial del 843 rebaixaban los drets, lo grau d' independència garantits per lo precepte de l' any 805 constitutiu del Estat andorrá, no foren obra de Catalunya; sino dels Emperadors, contra la dominació dels quals se mogué tan fortament aquesta nacionalitat en los alsaments d' Ayzó y de Guillem de Tolosa, y obra dels bisbes y comptes d' aquell territori.

En aquells sigles VIII y IX s' operá altra diferencia entre l' Estat oriental d' Espanya y lo septentrional, la relativa al idioma. Lo llatí vulgar d' Espanya, á Asturias, Cantabria, Galicia y Vasconia prengué alguna cosa del llenguatge indígena d' aquells pobles montanyesos, prengué també del mahometá y va resultar la primitiva llengua castellana. Lo llatí vulgar d' Espanya fou modificat al extrem oriental d' Espanya per lo de la Narbonesa ó

Septimania, qu' havia rebut modificacions del llenguatge dels franchs, las rebé del franch mateix en lo sigle IX y resultá la primitiva llengua catalana, mes acostada á la francesa que 'l castellá; pero per la filiació del llatí, mes semblant á la castellana que á la francesa.

En quant á monuments, la part mes venerada y mes baixa de volta de la Cambra Santa d' Oviedo, obra de principis del sigle IX y á Catalunya l' iglesia de San Pere de Mògrony, la de San Pere de Ripoll lo crusero de San Pere de las Puellas de Barcelona, l' iglesia de San Llorens de Lleyda, feta abstracció dels adornos gotichs y las iglesias del monestir de Bajes y de San Miguel de Tarrasa, obras del sigle X, indican la sencillesa, l' austeritat y la tosquetat de l' art arquitectonich nacional en la primitiva Catalunya, comparat ab lo dels mahometans, qu' alsá los banys de Barcelona destruits fa temps y 'ls de Gerona que 's conservan en aquell convent de Capuchinas y comparat ab lo qu' alsá lo palau imperial y la porta románica de Trevéris, San Martí d' Angers, lo monument d' Aquisgran, l' iglesia de San Pere de Viena, lo soterrani sepulcral de San Medardo de Soissons, l' iglesia de San Front de Perigueux, l' antiga catedral de Vaison, San Joan y l' iglesia de l' Obra baixa á Poitiers, obras sencillas del sigles IX y X á Fransa y Alemanya. A la primitiva Catalunya l' art anaba mes atrassat qu' en aquestas nacions y aixís los monuments d' arquitectura del temps dels comptes governadors y de Wifredo, sos fills y sos nets, son petits, sencills y sens adornos.

ALEDRA. L' any 846 era compte de Barcelona Aledran y en son temps succehí l' alsament de Guillem de Tolosa, fill de Bernard I, contra Carlos lo Calvo. Ajudaren al sublevat mols habitants d' aquesta regió d' Espanya, godo-espanyols, catalans, per l' esprit d' independencia y separació que 'ls animaba contra 'ls franchs. Guillem va apoderarse de Barcelona, fentne fugir á Aledran y també d' Ampurias, l' any 848 ó 49 y cridá als mahometans en son auxili y ells entraren á la Marca ab molta ruina y deso-

lació. Per l' Aquitània hi hagué també alsament dels partidaris de Pipino II, nebot de Carlos lo Calvo, contra aquest. Ab enganyosos fingiments de pau, (*dolo*) Guillem va pendrer al compte Aledran y á Isembard ; pero mes enganyosament (*dolotius*) va ser pres á poch tardar. Venuts en batalla l' any 850 los sublevats ab Guillem, sòls ó ells y 'ls mahometans sos auxiliars, Guillem va refugiar-se á Barcelona ahont tenia prés á Aledran. Mes un partit godo espanyol ajudá á Aledran á pendrer á Guillem, se cambiaren los papers d' aquestos dos personatjes y lo fill de Bernard I, lo net d' aquell Guillem de Tolosa ó d' Aquitània que tant s' habia distingit á la conquesta de Barcelona l' any 801, fou mort en la ciutat conquistada mitj sigle avans per son avi. (9)

Se repara al llegir los alsaments d' Ayzó y de Guillem de Tolosa, que 'ls escriptors, cronistas ó analistas d' aquell temps pintan ab foscos y terribles colors los estragos, ruinas y demás desastres fets per los sublevats y per 'ls mahometans que 'ls ajudaban. Sobre tot l' alsament d' Ayzó, los escriptors posteriors, los escriptors dels sigles XVI, XVII y mes moderns, fins als nostres dias, lo pintan com horrible traició que posá la Marca en poder dels mahometans, y si 'ls escriptors dels sigles XVI y XVII haguessen conegut l' alsament de Guillem, ells y los dels sigles XVIII y XIX l' haurian descrit en termes no menos pavorosos. Mes ben mirat tot y sens negar las ruinas que porta tota guerra, sobre tot si entra un estranger en mitj d' una lluyta civil, podem considerar un poch exagerats los danys y la desolació dels alsaments de qui parlem. Los cronistas ó analistas coetaneos que 'ls descrihuen, eran franchs y eclesiástichs y baix un y altre concepte estaban á favor del imperi franch. Com los alsaments eran per treurer la Marca del domini imperial, podem creurer que 'ls cronistas partidaris del imperi no serian del tot

imparcials y abultarian un poch los estragos de la guerra. Lo mateix dihem de la conspiració ó traició de Bera.

Los escriptors del sigles XVI, XVII y XVIII y fins no pochs del nostre, al llegir los dels sigles IX y X van equivocar-se un tant, creyent que per 'ls habitants de la Marca hispana ó primitiva Catalunya y per 'ls de la Narbonesa y l' Aquitania, l' únich interés era, al sigle IX, lo religiós y que al devant dels mahometans, no tenian de renyir ab los franchs sent aquestos cristians. L' interés religiós era fins á cert punt secundari per 'ls primitius catalans, per los septimans y aquitans. Lo principal era per ells l' independència, la autonomia del país, com dihem ara, lo separarse del domini dels franchs. Per aixó á vegadas cri-daban als mahometans contra l' imperi y altrás estaban balancejantse entre aquest y aquells, sens que 'ls preocupés la diferencia de religió. A Asturias y á Navarra algunas vegadas tota la nació va apoyarse ab los mahometans contra una potencia estrangera cristiana ó be un partit los demaná auxili contra un altre partit. Y 'ls mahometans á vegadas buscaban l' auxili dels cristians contra altres mahometans. La cuestió religiosa del mahometisme y lo cristianisme, exceptats los eclesiástichs, no tenia l' interés únich ó esclusiu ni tan sols lo principal que han cregut després los escriptors desde 'l sigle XVI al XIX y per la Marca hispana lo principal interés era l' independència, la separació, aixís respecte dels franchs, com respecte dels mahometans.

Correspon mirar, donchs, ab ulls diferents que fins aquí, la conspiració de Bera, la de Bernard I y 'ls alsaments d' Ayzó y de Guillem de Tolosa; cal mirarlos com manifestacions del esprit d' independència dels primitius catalans ó godo-espanyols de la Marca ó gotholans, dels de la Narbonesa ó Septimania y dels aquitans; no hi ha rahó per considerarlos com rebel·lions injustificadas y dignes d' anatema. Qu' aquellas conspiracions y aquells alsaments eran prematurs, avans de temps; qu' al sigle IX aquestos paissos, sobre tot la primitiva Catalunya, la

Marca, no tenia mes recurs que ser territori del imperi franch ó ser dominada per 'ls mahometans y treta de la corrent de la civilisació progresiva, mes avansada, com respecte de la mahometana ho era la cristiana; qu' era un erro alsarse contra l' imperi franch sens prou forsas per sostenir després l' independència contra d' ells y contra 'ls mahometans y que mes gran erro era cridar á aquestos com auxiliars dels alsaments separatistas...; tot aixó pot defensarse y ser veritat. Mes la cuestió es : quina era l' ideya dels primitius catalans en aquell temps? Aixó te d' atendre l' historiador per jutjar aquells fets. Pochs anys després del alsament de Guillem, ja la Marca, la Catalunya primitiva pogué sostenirse per sas propias forsas sens auxili dels franchs ; senyal de que lo tal alsament no era tan avans de temps com se podria creurer. Las forsas qu' anaban prenent Asturias ab Cantabria y Navarra ab Aragó, la Vasconia, junt ab l' augment de discordias entre 'ls mahometans, favorian l' independència de la Marca separada dels franchs y l' assistència d' aquestos no l' hi feya falta ni va ferni un sigle després en temps d' Almanzor. Tal volta una fracció del partit independent, nacional, separatista, no volia que 'ls mahometans fossen cridats com auxiliars de la separació, tal volta consideraba mes convenient seguir un temps mes baix lo govern de l' imperi franch, qu' exposarse á ser conquistada altre vegada la Marca per 'ls mahometans. Pot ser aquesta fracció ajudá molt poderosament quant l' alsament d' Ayzó l' any 825, á mantenir Barcelona y Gerona baix lo mando del compte-marqués franch Bernard I, pot ser aquesta fracció independent, pero enemiga de l' intervensió mahometana, ajudá, á Barcelona, l' any 850, á traurer de la presó al governador ó compte-marqués Aledran y á enderrocar á Guillem de Tolosa, separatista partidari del auxili mahometá. Pot ser los independents ó separatistas contraris d' aquest auxili contribuiren poderosament á que 'ls alsaments d' Ayzó y de Guillem de Tolosa no portessen á cap l' independència de la Marca y á que 'ls

comptes Wifredo y sos successors, que no estaban per l' intervenció mahometana, arribessen á fer la primitiva Catalunya Estat independent, separat dels franchs, en lloch de Marca del Imperi.

Era lo clero en aquell sigle, com en molts y molts altres fins al nostre, un poder social, una classe preeminent de influencia decisiva y en aquest concepte es útil considerar quin fou son paper, cual sa actitud devant dels alsaments encaminats á emancipar Catalunya del domini franch. L' Iglesia católica en aquell temps estava en favor del imperi carlovingi y ab ella ho estaria la generalitat del clero de la Marca. Acudint los alsaments d' Ayzó y de Guillem de Tolosa al auxili dels mahometans, sent l' interés religiós y de guerra religiosa contra aquestos l' interés principal del clero d' Espanya en aquell temps y sent lo catolicisme favorable al imperi carlovingi, podem conjecturar que lo clero de la Marca seria generalment contrari als alsaments y demés encaminats á l' independència y fins á esta mateixa. Algun significat te que en temps dels comptes feudataris y mitj independents, en lo sigle X, bisbes y abats acudissen als Emperadors franchs Carlotman, Carles lo Gros, Odó, Carles lo Simple, Lluís l' Ultramarí, y Lotari per l' amparo y confirmació de las possessions de sas iglesias y en casos d' eleccions y altres, com si lo clero continués reconeixent per prínceps als Emperadors franchs á pesar d' haberhi per prínceps los comptes hereditaris y fes per espay d' un sigle com una protesta contra la emancipació catalana, contra lo fugir la Marca hispana del domini franch.

Tal vegada moltes usurpacions de que 's queixaban los bisbes y abats, ja als tribunals, ja als reys de Fransa, contra comptes, godos y altres subjectes usurpadors, tenian son origen en aquesta oposició, en qu' eren mal vistos per 'ls partidaris de l' independència y alguns d' aquests perjudicaban al clero partidari de la subjecció als reys franchs. L' any 844 lo compte Alarich d' Ampurias, fill del godo Bera y germá d' un sublevat ab Ayzó, usurpaba

bens de la Seu de Gerona; lo compte Salomon (nom no franch) l' any 864, al monestir d' Eixalada, los godos Manduci y Recosindo l' any 874, á la Seu de Barcelona y alguns altres aixís: ja sabem que 'ls godos y demés de rassa no franca eran en general contraris del domini franch; al contrari lo clero.

Lo mateix any 873 en lo bisbat de Barcelona lo prebere Tirso y un altre apoyat per un partit, la facció de Bayon, tenian moguda gent contra lo bisbe Frodoyno, y mes avans, l' any 832 los habitants de Vallespir habian pres terrenos al monestir d' Arlés y l' any 836 varias parroquias del bisbat d' Urgell desobeian al bisbe Posidonio. Los bisbes y monestirs recorrian als Emperadors contra los habitants desobedients y contra los comptes usurpadors, demanaban y obtenian que lo poder judicial no intervingués en los assumptos de sas possessions y demes bens, en proba de cuan facilment sufrian hostilitats. Y en un temps de fé y fanatisme religiós com aquell, sols per motius diferents de la creencia; pero molt grans també, podian los comptes y los habitans exposarse als anatemas del clero.

L' any 852, nova entrada dels mahometans á la Marca com en venjansa de la mort de Guillem de Tolosa. Varen sitiar y pendrer Barcelona afavorits per 'ls juheus qu' hi habia á la ciutat y feren gran matansa dels cristians, retirantse desseguida. No 's parla mes d' Aledran com si hagués mort en aquella lluyta. (10) Trobem un Aledran al costat d' Odon ó Eudes l' any 885 ó 86, defensant heroicament ab ell y altres la ciutat de Paris sitiada per 'ls nórmandos. Aquest Aledran habia estat duch governador de Pontoise. ¿Era lo de la Gotia? No se sap.

De totas maneras, lo cridar als mahometans per auxiliar la separació de la Marca, tenia l' inconvenient de convidarlos á novas invasions.

J. NARCIS ROCA.

NOTAS

(1) Sentencias del tribunal d' Ampurias y de l' Emperador: Cárlos lo Calvo contra Alarich, any 844. En la sentencia imperial consta, que 'l compte Alarich d' Ampurias era fill de Bera y que aquest governaba *totam Cathaloniam* y es lo primer document en que apareix lo nom de Catalunya. Com aquest nom no torna á sortir fins sigles després, pot ser en aquest document es llibertat ó llicencia presa per un copista.

(2) Aquest prova lo govern de Suniefredo á qui anomena *marchio*, marqués.

(3) Aquest decret fet á Tolosa (12 Juny 844) també pot servir com lo del 815 ó las tres copias per ciutat, per probar lo carácter electiu del Principat catalá, en aquestas paraulas: *Quorum (gothorum sive hispanorum Barchinonæ, castelli Terratiæ et comitatus Barchinonæ) progenitores crudelissimum jugum... sarracenorum civitates ad eos (Imperatores Carolum et Ludovicum) fecere confugium et eandem civitatem illorum magnæ potentie libentes condonarunt seu tradiderunt et ab eorundem sarracenorum potestate se subtrahentes, nostræque demum libera et prompta voluntate se subjecerunt*. Aquest precepte podem anomenarlo per la data, lo nom del Emperador ó lo monestir de San Sadurní de Tolosa d' ahont es datat.

(4) *Soliman dux sarracenorum qui Barcinonam Gerundamque civitatem regebat, Pipini cum omnibus quæ habebat dominatione subdidit* (Annals Metenses. Any 759.) *Carolus deinde accepit obsides in Hispania de civitatibus Abitaurii atque Ebilarbii quorum vocabulum est Osca, Barseluna nequon Gerunda* (Annals franchs ó Petavians. Any 778.)

(5) *Eodem anno Gerundenses homines Gerundam civitatem Karolo regi tradiderunt*. (Crónica de Moissac. Any 785.) *Anno DCCLXXXV indictione VIII Gerundam civitatem homines regi Carolo tradiderunt* (Crónica de San Victor de Marsella.)

Segons las declaracions dels quatre préberes, quatre militars y sis pasesos testimonis posats en la sentencia imperial de Cárlos lo Calvo (Tolosa, any 844) contra lo compe Alarich, Carlomagno, avans de la conquesta de Barcelona l' any 801, donaba com pertenencias del fisch, territoris per poblar en lo comptat de Perelada, en l' Empurdá, habenthi encara mahometans y aquest acte de soberania seria una de las consecuencias de l' entrega de Gerona feta á l' Emperador franch per 'ls geronins. Las donacions aludidas en la sentencia podian ser de l' any 786 y l' any 844 podian ser vius testimonis que haguessen vist, sentit y presenciat com las

feu Carlomagno. Habian passat 58 anys de l'una fetxa al altre y lo testimoni que l'any 786 tingués 18 anys, l'any 844 ne tenia 76.

Lo precepte de Carlomagno fet á Aquisgrá l'any 812, dirigit als vuit comptes, diu, que 'ls reclamants disfrutaban de l'investidura imperial feya mes de trent' anys, lo qual porta á l'any 782 y avans l'acte de sobe-
rania del Emperador sobre 'ls comptats de Barcelona, Gerona, Ampurias, Besalú y demes. Mes ja l'any 778 habia Carlomagno rebut resents de Gerona y Barcelona.

(6) *..... in ea portione Hispaniæ quæ á nostris marchionibus in solitudinem reducta fuit.* (Precepte de l'any 815 per Lluís lo Piadós.)

(7) *Hispani usi concilio vocant Regem.*

(8) Tots tres graus constan en l'*Epítome* d'aquella guerra contra l'absolutisme monárquich y la centralisació absolutista, escrit per En Gaspar Sala á principis de l'any 1641. Segons augmentaba la necessitat, creixent las amenassas y la forsa armada de l'Espanya castellana, ja centralisada y esclava del absolutisme, se donaba al regne de Fransa mes poder sobre Catalunya, encara que 'ls ministres francesos volian qu' aquesta's quedés República protegida, no provincia del regne francés.

(9) *Guillelmus filius Bernardi Impuriam et Barcinonam dolo magis quam vi capit.* (Anals Bertinenses) *Isto anno (849) Wilhelmus filius Bernardi ducis Barcinonam urbem Hispaniæ munitissimam cepit per dolum expulso Aledrano custode illius urbis et limitis Hispanici. Isembardus filius Warini et Aledranus per dolum pacis fictæ capti sunt a Wilhelmo invasore urbis Barcinonæ. Sed non multo post isdem Wilhelmus bellum contra nostras instaurans victus est amissa infidelium copia fugaque arrepta, dum Barcinonæ se recepi posse consideret, factione Aledrani et quorundam gothorum capitalem subiit pœnam.* (Cronicon Fontanelense.) *Stipatu prædonibus via et funeroso quondam Wilhelmi tota Gothia perturbata erat incursu: qui adversus Carolum regem francorum eo tempore auxilio fretus Abdarraghanis Regis Arabum tyrannidem agens invia et inadibilia cuncta reddiderat.* (Carta de San Eulogi, de l'any 851, al bisbe de Pamplona Wiliesindo, data á Barcelona.) *Guillelmus Bernardi filius Aledramnum et Isembardum comites dolo capuit, sed ipse dolotius captus et apud Barcinonam interfectus est.* (Eginhard.)

(10) *Mauri Barchinonam Judæis proidentibus capiunt, interfectisque pœne omnibus christianis et urbe vastata, impune redeunt.* (Anals de San Bertí.)

UN RECORT

Y

UNA ESPERANSA

os amichs y admiradors del inspirat poeta-músich catalá Joseph Anselm Clavé, desitjosos de perpetuar sa memoria de un modo digne obriren una suscripció per aixecar en lo Cementiri de nostra ciutat, un monument que recordes á las generacions futuras al qui fou cantor del poble. Tres anys escasos transcorreguts desde la mort de 'n Clavé han bastat per realisar tan noble idea. Lo obrer ha depositat sa modesta ofrenda, las clases acomodadas y tots los qui apreciavan lo talent de aquell geni han contribuit ab lo que sa posició ha permés á fer possible la terminació de la obra.

Acabat ja per complert lo panteon, cregué convenient la Comisió iniciadora de la suscripció popular celebrar antes de la cerimonia de traslació dels restos de nostre il-lustre compatrici, un gran concert matinal al cual foren invitadas á péndrehi part totas las societats corals euterpenses organisadas encara y en disposició de presentarse ab honra devant de nostre intel·ligent públich.

Unas vint societats respongueren immediatament á la crida oferintse generosament á donar á la festa la merescuda importancia, sens retribució; sufragant los gastos que debia ocasionarlas los necessaris ensaigs pera lograr la perfecta unió entre los heterogéneos elements que las constituian. Fou, donchs, possible la formació de una gran masa coral de cinchcents homes, á qui va esser encomanada la execució de *La Gracitut*, *Gloria á España* y *Los Nets dels Almugavers*.

Las societats de Barcelona y dels pobles mes vehins á la capital que podian facilment asisstir á las nombrosas provas indispensables per lo ben éxit de las pessas del programa, se oferiren á cantar també lo característich coro catalá: *Los xiquets de Valls*.

Lo dia 8 del corrent Octubre va esser lo senyalat per la festa y avans de la hora marcada per dar principi á lo concert era ja materialment impossible entrar en lo Tívoli. Las societats comparegueren ab sos respectius pendons ó banderas adornats ab los premis conquistats en los festivals que en vida organisá l' inolvidable Clavé y cuberts tots ab fúnebres glassas y coronas de semprevivas, llorer y ròure.

Las pessas del programa executadas baix la direcció de los senyors Ribera y Rodoreda meresqueren las mes vivas mostras de simpatía del numerós y escullit públich que omplia lo grandió local, y van repetir-se á instancias de aquell lo magnífich himne nacional: *Gloria á España*, *Los xiquets de Valls* y la arrebatadora cuarta part de *Los Nets dels Almugavers*.

Apropósit havem deixat de senyalar entre las composicions repetidas la *Cantata* que lo decano de nostres mestres, D. Mariano Obiols escrigué dedicada á la memoria de son bon amich Clavé. Son mérit y especials qualitats la fan digne de especial menció. La *Cantata* se divideix en dos parts, la primera de carácter elegiach y la segona de género heróych. La lletra de nostre amich en Joaquim Riera y Bertran, inspirada y correcte fou traduhida ab

entusiasme per lo mestre Obiols que alcançá un espléndit y just triunfo, obligant la concurrència á la societat *Euterpe* de Barcelona, intérprete de aquella composició, á repetirla entre frenétichs picaments de mans, y demanant ab insistència que 's presentés son autor per saludarlo com mereixia.

Termenat lo concert va organisarse la comitiva composta de las societats corals per ordre de antigüetat, clohuent la marxa la de *Euterpe* seguida dels nombrosos amichs, companys y entusiastas del músich-poeta Clavé.

Dos bandes, la del regiment de Artilleria dirigida per lo Sr. Bressonier y la municipal per lo Sr. Sampere acompanyaren lo corteig tocant ab recomenable ajust triadas pessas. A mes de la societats corals, portaren coronas per depositar sobre la tomba de 'n Clavé, las redaccions de *La Gaceta de Barcelona*, *La Campana de Gracia*, *La Renaixensa*, y *Las Circunstancias* de Reus, y lo senyor don Joseph Badrena individuó de *Euterpe* y bon amich del fundador de las societats corals.

Arrivada la comitiva al cementiri, foren trasladadas las despallas de 'n Clavé, desde lo nicho hont reposavan al nou panteon alsat baix la esperta direcció de los senyors Vilaseca y Domenech. Lo senyor Vidal Valenciano doná las gracias, ab pocas pero sentidas paraulas als concurrents y tancada la llosa de la tomba varen depositarse sobre de aquella infinitat de coronas y brots de llorer, dissolguentse immediatament la reunió.

Apesar de no haber assistit cap agent de la autoritat á la cerimonia lo ordre fou admirable y complert.

Acabada la resenya de aqueixa memorable festa podriam donar per acabada també la per nosaltres agradable tasca que se nos ha encomanat; pero desitjem encar que siga de pas dir quatre paraulas sobre lo porvenir de las societats corals catalanas honra de nostra patria y honor de son fundador.

Las nombrosas discordias que han ensangrentat la nostra terra desde alguns anys; podrán haver impedit lo desarrollo y engrandiment de la institució coral euterpense pues no han lograt matarla per complert. La societat *Euterpe* al invitar á las germanas de la capital y altres poblacions desconfiava de arribar á juntar la respectable masa que prengué part en la festa, pero lo resultat demostra que per sort la noble obra de Clavé te encara llarga y gloriosa vida y no desconfiem de la possibilitat de reunir un dia un número molt mes gran de coristas per fer sentir sas inmortals composicions.

La bona voluntat dels honrats obrers que forman la asociació euterpense es gran y lo entusiasme ab que procuran per sa instrucció y moralisació admirable, y ab tant elevadas cualitats es imposible la mort de las societats corals y la ruina de lo que ab tants treballs y afanys lográ arrelar lo geni de son fundador y mestre.

La sort, tal volta la casualitat, ha encarregat al que firma, la obligació de conservar á la obra de 'n Clavé sa importancia y llustre, y aquest encarrech será sagrat per ell, que suplirá ab bona voluntat lo que excedeixi á sos limitadíssims coneixements musicals.

La fe y la confiansa en lo porvenir son inagotables en los deixebles de'n Clavé, sas composicions, donchs, viuen y viurán, ab aplauso del públich verament intel·ligent y coneixedor de son talent. Todas las clases de la societat

compendrán la inmensa ventatja de que lo obrer distregui los curts moments de repós que li deixa son trevall cultivant la mes bella de las bellas arts, y lo nom del que va imaginar la fundació de las societats corals será recordat ab pur plaher per las generacions, alcansant un lloch distingit y senyalat en lo temple de la immortalitat.

JOSEPH RODOREDA.

LA PROFESSÓ

n l' ayre la vista y la rialla á la boca, gambejava xano xano, d' un cantó de carrer á l' altre com la dona que no coneix los números y espera un que passi pera sortir del amohino.

Qualsevol que m' hagués topat en aquella disposició, s' hauria cregut, ó que acabava de despedirme de la promesa, ó que un succés imprevist afavoria de sobte mon modo de viurer.

Y res mes lluny de aixó.

Pensava senzillament en mon padrí, en l' oncle adroguer, com diria ma germana, en aquell home que l' any passat tingué la humorada de regalar á son fillol una mona de vintidós ous, en representació de las vintidós pascuas anotadas per lo temps en la llibreta de sa vida; en aquell home que en los últims dias de Ignocents enviá á sa minyona, una mossassa d' Agramunt, á casa de son company de solo, l' herbolari, en busca dels neulers, esclatant en una forta y gradual riallassa al compareixer roja de vergonya; en aquell home del qual diu lo veynat que té *surtidas* y, en efeete, riu al anomenarlo, recordant sens dupte la mes recient; en aquell home, en fi, gras, no tant per

sas aficions á la gola com per lo goig que 's vessa de son caracter expansiu: una cosa ben natural al anar á sa botiga pera veurehi la professó del Corpus, corresponent á sas reiteradas ofertas.

Mentres prosseguia mon camí, acariciant ab lo colze del *pardessús* la copa de mon sombrero, que rebé un alevós atach per part d' una cantonada, una veu, una veu fonda y sostinguda com la darrera batallada de las dotze, anomenantme ab insistencia, me retorná al mon de la realitat.

Girarme, somriure y... anava á dir abraçar-lo; mes no fou axís. Fou éll, mon company Geroni, lo fill del meu primer mestre, qui m' abraçá, me desconjuntá, me vá malmetre ab sas afectuosas demostracions; m' entabaná ab preguntas, m' omplí de recorts y de promesas, fins que, baix paraula de ferli de costat durant l' acte de la professó, vaig consseguir assossegarlo.

Animat ab sa companyia, perquè la vivó de son geni y sa conversa sempre variada me prometian una bona estona, vaig rompre, fent pas á mon amich, la muralla de gent que privava nostre entrada al curs de la professó, punt per ahont debiam atravessar al acudir á la botiga: mes no sens endurmen mitja grossa de malediccions, sis dotsenas de colzadas y alguna llegum sortida de la boca d' uns *números* que formavan lo *cordó*.

Al arribar allí, no se si madurada ó instinctivament, mon amich y jo nos encrehuarem de brassos com un matrimoni.

Jo crech que fou instinctivament.

Aquella generació anant, venint ó atravessant, aquella bellugadissa, aquella cridoria feu vindre, sens dubte, en nostra imaginació la idea de la separació involuntaria, com aixís succehit hauria.

Y, en efecte, qui no pert l' esma botant y rebotant fet una pilota, del cabás de xufas al sach de ginesta, del sach de ginesta al cistell de gasseosas, del cistell de gasseosas á la panera de carmel-los, de la panera de carmel-los al

feix de cadiras y del feix de cadiras á las espatllas dels que buscan puesto, comparan domassos ó tornan á casa observant l' adagi dedicat á qui no te memoria?

¿Quí no se atolondra al veures martiritzat per aquestas nihuadas de xitxarel-los que os enrotllan y amasegan, are tirant panís, ginesta ó paperets á la cara de la noyas, are buydant lo sach á la ginestayre ó empenyent al xufle-ro, are udolant y corrent agafats de un en un ó aturantse de sobte ab la recomenable taleya de promoure lo mes tremendo xibarri?

Jo sols puch dir que, si mon padrí, adonantsen, no 'm crida, com ho feu, ab tota la forsa de sos pulmons, no se ahont hauriam anat á parar mon amich Geroni y jo: tal fou lo conjunt d' empentas, trepitjadas, cops y amasegaments que reberem, tal l' atontament en que 'ns trobavam al entrar á sa botiga, pujant sens esma pels banchs y pronunciant lo consabut «dispensi» cinch minuts après de dirnos «no hi ha de qué» los set ó vuyt concurrents á qui trepitjarem.

Al posar peu en terra y al distingir á mon padrí que, deixant per un moment als convidats, poch á poch s' acostava, rialler com de costum y afalagador, termená nostre martiri.

—Y be, noy, me digué ab carinyo, ditxosos los ulls.....

—Y á vosté mira; repliqué jo, tot aixugantme la suor de la cara.

—Vaig enviar-te un recado..... ¡Cóm no 't veig may!.... Qué diantre! ¡Jo be 'm recordo de la mona!

Y aquí feu una riallassa que cridá la atenció de tots los concurrents; circumstancia qu' ell aprofitá pera donarme á coneixer com á son fillol, y jo pera presentarli á mon amich Geroni, ataleyat allavors en confegir un á un los rétols dels calaixos de la botiga.

Aprés li vaig preguntar per ma padrina, y contestant-me qu' era, com de costum, á lu cuyna me 'n entrí á saludarla.

Ma padrina es una dona d' aquéllas aixutas de carns,

vívas de geni, d' aquellas qu' enrahonan mes ab la vista que ab la boca; neta com una patena, que diu mon padrí, y estalviadora fins á lo extrem; tant, que son marit, al veurerla anuant afanyosa, las micarellas de cordill escampadas ací y allá, no pot menys de cridarli: «No sigas tan rata!»

La vaig trobar la mateixa de sempre; perque es una dona privilegiada per la Naturalesa: y no vull referirme á que no tinga successió, sino á que 's conserva ab la mateixa frescor de quan á petició de ma mare me posá per nom Hermenejildo.

Fins al indicarli ma impressió contestá com sempre:

—Tu ves dient que 'm conservo; pero 'ls anys hi son.

Un crit de mon padrí me feu reapareixer en la botiga.

Era que 'm procurava un asiento de preferencia.

Mon amich Geroni ja estava col-locat; es á dir, ja mantenía conversa ab tothom, ab sa veu forta, sobrepujant, fins á lo cas de distreure als vehins de l' altre part de carrer; y aixó que lo brugit del curs s' augmentava ab lo soroll de las trampas que ja s' ohian á la vora.

En tant mon padrí se desfeya pera ben disposarme, vaig donar una ullada per la botiga.

Era l' adrogueria de costum, aquella botiga en forma de cuadro, pintada tota d' un color torrat; pero en dia de professó: s' enten, ab lo taulell net, las rajolas fregadas, arrengrerats los pots, retiradas las mostras, cenallas, cabassets, etc., y cremant los quatre ciris de la Puríssima Concepció, guarnida ab dos poms de rosas sostinguts per un parell de gerros de porcellana; s' hi veyá, en fí, la ma de la padrina y l' ascarrás del aprenent, mes que ab tot ab las balansas, pesos y demás accessoris de metall.

Una bona estona tardá mon padrí pera ferme lloch; pero aviat m' imposá de son perque la dilatada veu de mon company dihent á la concurrencia y referintse á mon padrí:

—Vosté totas se las pensa!

Y es cert; habia procurat estudiosament la col·locació

de cada una de las personas convidadas, fent alternar los joves ab las noyas y 'ls vells ab las vellas; disposant además que aquells ocupessin los banchs d' endevant y aquets los de darrera.

Quan estigué llest de son arreglo, vingué á trobarme, y senyalant lo siti que pera mí triá, me digué á cau d' orella:

—Veya'm si estarás content.

Mes com no comprendí la significació de sas paraulas vaig asseurem ab tota tranquil·litat.

Los gegants ja s' acostavan, ja 's distingian los plumalls de la guardia municipal montada y de temps en temps algun sereno demostrava á la gent entretinguda, valentse de sos brassos, la conveniencia de tombar la esquena.

Jo vaig utilisar aquells moments de tumulto pera ferme cárrech dels convidats per mon padrí, y al efecte, donant la espatlla al curs ab apariencia de comoditat dirijí la vista per tots cantons.

Los gestos de mon amich Geroni, son móures y remoures en lo asiento y 'l to de sa veuassa atragueren m' atenció.

A sa dreta tenia una noya, morena, gayre be massa morena; prima, de furiosa mirada y llavis per costum apretats; una d' aquellas noyas que no mes ouhen de la conversa lo que volen, complaguentse, no obstant, en fer repetir lo que 'ls agrada en demostració de lo egoista de son carácter. Molt al revés de l' assentada á sa esquena, rossa y de no mala fesomia, qu' axís arrufava lo nas al indisposárseli una expressió com se desfeya en una riallada del género de mon padrí al aventurar un xiste lo meu company,

No parlaré del futur matrimoni de son davant porque vaig recullir ma mirada per no distraurels: era sa taleya ó esmenussar entretingudament á cada una de las personas que transitavan ó divertirse fent las comparacions mes maliciosas entre los domassos y sos duenyos; donant prou quefer á la mare y massa pena al Sr. Tano, empleat,

ocupada la primera, senyora de tant bon aspecte com delicada cortesía, en advertirlos de sa imprudencia y lo segon en espolsarse las calsas á cada nova evolució d'aquella, com si son vestit de *moiré* negre pogués embrutarlas.

En cambi me foren objecte de un detingut estudi una mare y filla del costat del Sr. Tano, per son caràcter retret y ayre aristocrátich la una y l'altre, que ja tombava los vinticinch y era d'aquellas fofas, totas carns, per cert pronunciadament de faccions no naturals, qu' aixís denotava un desitj particular com una insistent molestia.

Una mica mes enllá, á la punta del primer banch, s'asseya una minyona encarregada de contenir las hostils manifestacions de tres *niños*, fills d'uns americanos, propietaris de la casa, que seyan al darrera, y á n'els quals mon padrí tractava ab la consideració de tot llogater de botiga.

La pobre *niñera* prou s'esgargamellava pera detindre; mes apesar de sos crits may interromputs de:

—Paquitu, ho diré al papa!.. Lola, estigas! Pepe, no inquietis á la Sra. son *dimonius*, com los deya sa guardiana, prosseguian enfilantse y baladreja, sent la mes puntxaguda mortificació pera las personas de son aprop.

Mon padrí no 'm permeté acabar la investigació.

Anunciantme los gegants y dientme ab veu retinguda:

—No t'ho pensavas, eh!—m'agafá per las espatllas y m'assentá en lo banch.

Allavors vaig dirigir la mirada á mos costats ab la excusa d'acomodarme en lo puesto.

En aquell moment qualsevol curiós haguera observat en mon rostre l'impresió mes contradictoria, motivada per lo distint aspecte de mos dos vehins. Era l'un, jove, magre, lletj á tot serho, afectat en sas maneras y complacent hasta lo ridicol; era l'altre un pom de flors, es á dir, una noya fresca, guapa y ricament vestida.

L'antipática cantarella del primer al preguntarme si 'm molestava sa levita, mitj pam lluny de ma roba, y un in-

dicatiu moviment de vestit per part de la segona, originat per la pressió de ma botina, nos posá en relació.

Y en tant plovian dels balcons grapats de paperets y cistelladas de ginesta, qu' aixís anavan á parar al demunt del gegants y de las trampas com á la cara dels municipals, serenos, camálchs y espectadors, prou atrafegats aquestos en acomodarse lo convenientment possible; en tant mon vehí s' arreglava la corbata y la promesa, per instigació de sa mare, recullia lo dit, ab lo qual senyalava á son futur alguna extravagancia de las sevas; mentres mon amich feya esforços de flaqueza pera reposar sa veu al finalisar una anécdota que promogué un escarafall á sa vehina de la dreta ensemps que la rialla mes ingénua á la noya de son altre costat y 'l Sr. Tano suspenia la narració del *menú* servit ab motiu de no sé quin fet polítich, pronunciant espanyolament, açó es, ab totas sas llettras los vocables francesos del tecnicisme culinari; en tant que la filla de m' aristócrata, aquella semi fenómeno, tocava á sa mare pera ferli compendre lo motiu de sa desficiosa ganyota y mon padrí, enfilat sobre un tamboret, entre la padrina, mudada, y son aprenent, net de cara y pentinat, si no cambiat de vestit, reya y mes reya vessant de satisfacció, tot contenint als propietaris de sa casa que allavors renyavan agradosament á sos fillets per una nova entremaliadura, consistent en una esgarrapada en lo front de sa guardiana al dirigir la pela d' una taronja al front d' un agutsil; jo, entussiasmat per la guapesa de son semblant, retreya y comentava á ma vehina ab lo embutllofat circumloqui cuantas tradicions y llegendas m' ocorregueren propias d' aquell acte.

Mon padrí, cridant socarronament á m' auditora:

—Felshi bons tractes, que 's mon fillol! no 'm permeté apreciar lo efecte que ma disertació produhí en son anim; puig per no sofocarla, vas dirigir mos ulls á la professó.

Allavors passavan los gonfanons de cada una de las parroquias de la Ciutat.

—De San Pere, deya la promesa.

—Cert, las claus, contestava son futur.

—Del Pi.

—Cóm lo coneixes?

—De San Jaume.

—No, dona, de Sant Just, no 't recordas de la petxina.

—Ah, si.

Los noys dels americanos se barallavan perque, apesar de contarlos ab veu alta y ab los dits á la vegada, lo un sostenia qu' eran vuyt los passats, l' altre deu, y 'l mes xich donava la rahó á tots dos pera no rebre una catxeta contradihentlos.

Una pregunta de mon vehí demanantme ab finesa y estudiadas paraulas l' obsequi de mirarli la esquena per si hi quedavan paperets ó fullas de ginesta, me proporcioná la ocasió d' entrar en conversa ab la noya de mon costat.

Es un patir tan cuidado, vaig dirli referintme á n' aquell subjecte. Vosté no deu pecar en semblant..... y m' esforsava en convertir á ma frase en un bon requiebro, quan ella, sens fer gens cabal de mí y adobantse la mantellina «Quina calor» va dirse á sí mateixa.

Una persistent rialleta sortida del grupo de mon amicn, ferint mon amor propi, me feu girar de cara á la professó.

Precisament allavors se trencá son curs donant lloch als espectadors de la botiga á continuar sas relacions.

Era una delicia escoltarlos.

Mon padrí recordava la paciencia de sa mare pera vestirlo en lo primer any d' anar á la professó, describint de pas cada una de las prendas que duya. L' amich Geroni referia una dispersió de curs al cáure un gros xáfeh y ho contava tant de baix en baix, que dos acompanyants al gremi de fusters, desguantanse y col·locant sota l' aixella son ventall de palla, aixecaren sa ma pera convencers de si ja plovia. Lo Sr. Tano retreya lo *menú* á n' aquella senyora d' ayre noble que ni se 'l escoltava, pues sa filla, tirantla del bras, li deya:

—Si ho demanés are, are, mamá.

La parella d' aprop meu, menyspreant los comprensius